

Hlapca

Slovenske kulturne akcije

Leto XXIII, 10

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Oktober 1976

cankarjeva beseda

Človek roma po slovenskih deželah, malodušen klone glavo in žalostno je njegovo srce. Narod, enkrat blagoslovljen, devetkrat obsojen, kako si živel, kaj si doživel? Tvoja dolga povest je povest o siromaku betežnem, ki vstaja, vstati ne more. Kolikor je dolin in kotlin po teh lepih deželah, ne držale bi vse tiste krvi, ki je bila tod prelita; in koliko je bo še prelite! Komaj si stopil na svet, si bil, ti narod suženjev, suženj med narodi. Otrok si bil, pa že suženj! Psovka ti je nauk delila, palica ti ga je vtepala. Suvali so te od vseh strani, očmi in mačehe, botri in botrce. Časih si zajokal, časih si omahnil, ves truden, časih pa si tudi planil. Ali komaj si planil, so te podrli na tla, zvezali so te še tesneje in celo usta so ti zaklenili. V curkih je tekla kri iz tvojih žil, navojila je zemljo za več klaster globoko; zato je ta zemlja rodila; in kadar si jedel sužni kruh, si jedel sam svoje meso in pil svojo kri. Močan si, o slovenski narod! Tisoč in petsto let krvaviš, izkrvavel nisi! Narod mehkužnik bi dušo izdihnil, še sveče bi mu ne žgali, še bilj bi mu ne peli – ti pa, tisočkrat ranjen, v trpljenju utrjen, ti komaj zmaješ z rameni pod težko sovražno pestjo in praviš: »Nikarte! Ta burka je stara že tisoč let!« Dolgo si trpel, ti sužni narod, stanovitno si nosil svoj križ; toda Kristus sam se je zgrudil na klancu; On sam, ki je bil rojen za posodo trpljenja, je zajokal na križu.

Grenke in grenkejšje so misli romarjeve. Tako mu je pri srcu, da bi molil: »Ne daj mi dočakati, o Gospod, da bi se glasila tujá govorica po teh krajih! Ne daj mi dočakati, da bi storil suženj suženjsko smrt! Moč mu dodéli, da raztrga vrvi – če je treba, da umrje, naj umrje svobodno!« Malodušno srce je bilo žalostno, ko je pogledalo v davne dni; plaho je bilo, ko je pogledalo v prihodnje dni.

»kurent«

jerneji

V POČASTITEV stoletnice rojstva Ivana Cankarja so igralci iz zdomske Mendoze predstavili na odru slovenske hiše Hlapca Jerneja. Bila je sobota, oblačen dan. Zvečer me je eden od »naše stvari« potegnil v dvorano, po nekaj besedah in znamenjih pa izginil. Ostal sem v temi, ki pa se je počasi spreminjala v poltemo, nato skoraj v razsvetljenost. Dvorana je bila polna. Na odru je igralec Rudi Češnjár z nadahnjeno in svetopisemsko Cankarjevo besedo govoril: »Premisli: štirideset let sem delal na tem svojem domu; če tam poklekneš, natanko pogledaš grudo, pa boš videl, da je moja, pa boš spoznal mojo kri.«

Vedno sem imel Hlapca Jerneja za eno najzrelejših Cankarjevih del; napisano je bilo v začetku leta 1907, ko je pisatelj prišel v Ljubljano, da bi kandidiral za socialdemokratsko stranko. Razmerje gospodarja do delavca –osnovno vprašanje ne samo marksistične teorije. Cankar sam nenehno govori o božji pravici in osnovna tema zgodbe je: ti, ki si delal – tvoje je delo.

Vedno bolj me je pritegovalo igranje Mendoščanov, pa tudi vedno bolj se je spočenjalo v meni prerekanje. Sem sredi morja ameriške velikomestne družbe, ki je družba kapitala in družba potrošništva. Dobre strani tega ali onega čutimo vsi. Delaš trideset, štirideset let; zjutraj pet minut pred osmo si na mestu in tja do petih ali šestih popoldne. Včasih delaš nadure, ali imaš celo dvojce zaposlitev. Trideset, štirideset let enako, od zjutraj do večera. Nisi prišel prepozno morda niti desetkrat v vseh letih. Boloval si čim manj, kadar ti ni bilo več zdržati pokonci. Da, pred kratkim je bil nekoliko hujši napad jetrnega organa, ki ni več prenesel tolikega napora in skrbi svojega gospodarja... To je zgodba povprečnega zdomca v Ameriki, najsi hodi v tovarno, v pisarno, v trgovino ali v lastno podjetje.

Druga stran tega sveta je potrošništvo. Kdor je pameten in kdor more, bo potrošil namesto deset litrov nafte na dan trideset ali več, saj jo plača on sam le na zunaj in delno. Za to, kar potrošijo člani družbe, nosi resnične in globlje stroške vsa družba. Stroške motornih vozil in jaht in ohlajevalnih inštalacij nosijo tudi tisti člani družbe, ki nimajo motornih vozil in jaht, ohlajevalnih inštalacij in kino aparatov. Zato je vsak dan revnejši tisti, ki ima malo in ki malo potroši in vsak dan bogatejši tisti, ki je pridobil več snovnega in ki čim bolj uporablja družbino imetje.

Ko sem padel v to ameriško veseljnost pred tridesetimi ali več leti, sem zaslužil za svoje delo tristo denarjev, kmalu nato tisoč, potem pet, deset, sto tisoč... danes pridelam tri milijone. To se pravi, da ni tistih tristo že zdavnaj nič vrednih in da so bili razvrednoteni postopoma tudi vsi naslednji tisoči in stotisoči. Jasno je, da se je potemtakem presežek, sad mojega dela stekal v kanale, ki vodijo nekam v nevidno in neprijemljivo. Delo je bilo storjeno in bogastvo ustvarjeno, o tem ni dvoma, a se je spremenilo v nekaj, kar ni nikomur dosegljivo. Ne rečem – obstajajo neke socialne zboljšave, zdravniška oskrba, plačane počitnice, zasilno starostno zavarovanje. Ampak je nekaj, kar požira naše delo. To ni Sitar, niti en sam človek. Kdove koliko jih je – če so sploh ljudje. Vse je postalo nekam nadrealno, nadsocialno. Tudi ni ničesar mogoče storiti. Smo v ameriški družbi, ki jo je sicer že globoko načel rak, a kolos živi in bo živel.

Treba je znati teči in prehitovati, kajti bistveno v tem ameriškem svetu je tekma. Na ta način je mogoče kolos nekako ukaniti in mu odtegniti nekaj tistega, kar nam »po pravici« gre. Nekateri mu odtegnejo več, drugi manj. Lahko rečem, da smo mu zdomci skoraj vsi že »vzeli« hišo in vrt; mnogi od

nas imajo svoje avtomobile. Jaz sem mu izmaknil precej knjig in gramofonskih plošč. Kolos ne ve za to, ne povem nikomur. In če kaj napišem, je tudi bolj na skrivaj – v temnem kotu kavarne – tako da tisti lakaji ne vidijo, ker bi mi papirje vzeli in uničili in tudi bi me sicer postavili pod kontrolo.

Ampak jaz sem imel še srečo – blizu mojega doma živi nekaj Indijancev v nizkih kolibah iz pločevine in kartona, ki ga moči deževje in žge sonce. Samo pipe,

ki z njimi srebajo svoj čaj – mate – so njihove. Ti ljudje niso mogli ničesar »vzeti«. In takšnih je po tej spodnji Ameriki na milijone. Seveda, res je, da ne store veliko za porast in napih kolosa, se pravi, ne ljubi se jim delati. Mi smo drugi ljudje – mi smo Jerneji. Delo je v nas. Mi moramo delati – trideset, štirideset let – to nam je v krvi.

france papež

utrinki

MORDA JE TO ROMANTIKA, NE VEM

»Kje so moje dalije?« sem šepnil vetru njiv.
Leto dni je zdaj, ko stal sem tukaj zadnjikrat,
z vriskom v vejah,
z zvezdami za spremstvo jezera.

»Kakšne dalije?« je veter v ruši šepetal.

»Tiste, v meščevo svetilko v grič zamaknjene!
Tiste s čistih, čisto prostih src romantikov!«

Veter vzdihne

v smer grmovja, zraslega s prstjo.
Hiša še stoji, a ni nikogar več na plot.
Kdo pove mi, kam je žena šla
po dalije?

POVABLJENCI

Ah, vi vsi, ki med pampami živite:
tole pesem oprostite:
davi je meglá zakrila lažno streho.

V vrhe temnih cipres prav rahlo pljuska.
Oknom hiš se smehljajo trda usta;
sram jih je, kadar vse je v vseh pogledu.

Monotono rožljanje cest je lažje,
kaplja s kapljo priklepa v vlak dežjá se,
v prazni vlak za potnike v otožnosti.

Ah, vi vsi, ki v meglah samot trpite:
tu vstopíte! Za kraj nekje v nemiru –
tam že čaka nas neizmernost božja.

Vladimir Kos.

editorial

nueva humillación

El partido Comunista, amo del poder en la Unión Soviética, ha sido nuevamente humillado. Después de la desertión de dos pilotos militares —episodio, uno de ellos, que reveló a Occidente un secreto aeronáutico cuidadosamente guardado— viene ahora el asilo solicitado en Suecia por un amigo de Lenin y ex combatiente del Ejército Rojo.

El teórico marxista Arnocht Kolman ha roto puentes con el comunismo soviético por entender que de otra manera traicionaría sus viejos ideales. Kolman ha denunciado el elitismo, el militarismo y carácter inhumano del régimen soviético. Esto no impedirá, como desde ya puede preverse, que los comunistas de otras partes, siempre tenaces obsecuentes del Kremlin —dádivoso, sin duda, para financiar campañas en otras fronteras—, traten de seguir apareciendo como adalides en la defensa de derechos humanos. La hipocresía comunista da para esto y mucho más: podrá condenar la subversión terrorista, pero saben bien que si alguna responsabilidad histórica cabe respecto del mayor flagelo de nuestro tiempo, ella corresponde, en nuestro América, al déspota del Caribe. Castro ha debido despotricar contra Mao y sus seguidores porque éste era el precio impuesto por el apoyo soviético a la economía cubana, y por otro lado ha hecho servir a la isla como base de entrenamiento y sostén de varios movimientos insurreccionales condenables para quienes en nada se sorprenden al leer las siguientes confesiones de Kolman: "En la Unión Soviética no existen los más elementales derechos democráticos y, como en los tiempos de Stalin, escondemos nuestros manuscritos, desconfiamos de todo el mundo, escribimos cartas sin significación alguna por temor a la censura y destruimos los vínculos con nuestros amigos." He aquí un testimonio más de cuál es la realidad en la URSS.

na pot

spet ponižanje

Komunistična stranka, gospodar Sovjetske zveze, je utrpela novo ponižanje. Pobegu dveh vojaških pilotov — ena od obeh dogodivščin je Zapadu razkrila skrbno prikrivano vojaško letalsko tajnost — se je zdaj pridružil eden Leninovih prijateljev, njega dni vojščak Rdeče armade, ki je na Švedskem poprosil za azil.

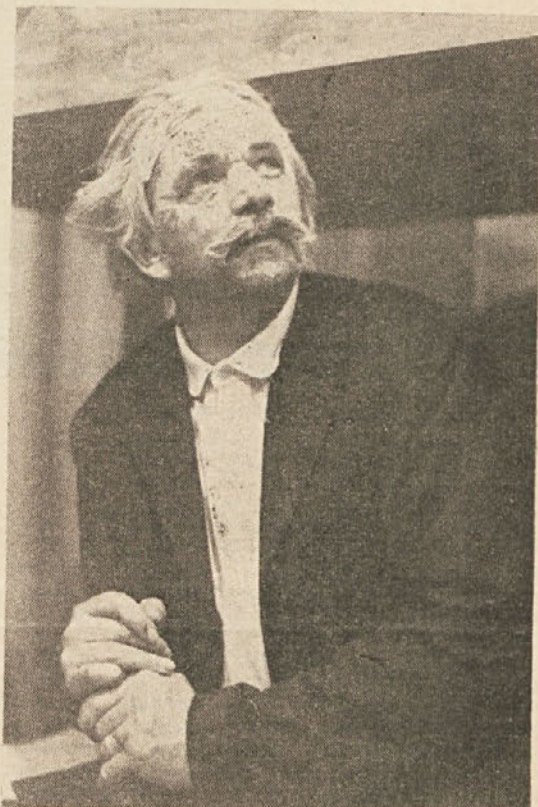
Marksistični teoretik Arnocht Kolman je s to prošnjo podrl mostove s sovjetskim komunizmom, prepričan, da bi z drugačnim ravnanjem pljunil na svoje stare ideale. Kolman je na Švedskem obtožil elitizem, militarizem in nečlovekost sovjetskega režima. To seveda ne bo ovira, kot si lahko predstavljamo, da se bodo komunisti drugod po svetu, zmeraj poslušni služabniki Kremlju — ki je več kot radodaren, kadar velja netiti prekucije zunaj lastnih mej — spet predstavljali kot glasniki brambe človeških pravic. Komunistična hinavščina je sposobna tega in mnogočesa: celo terorizem so zmožni obsoditi, čeprav zanesljivo vedo, kako zgodovinska odgovornost — če kje kakšna je — za to najhujšo šibo naših dni v Ameriki pade na despota v Karibskem morju. Castor je moral presedlati proti Maoju in njegovim učencem; to je bila cena sovjetske pomoči kubanskemu gospodarstvu; po drugi strani pa je svoj otok spremenil v trdnjavo, kjer se urijo v varnem zavetju premnoga prekucuška gibanja, obsodbe vredna v očeh vseh, ki se pač ne čudijo, če beró tale Kolmanova priznanja: „V Sovjetski zvezi ni niti najbolj osnovnih demokratičnih pravic in kot v Stalinovih časih skrivamo zdaj naše pisarije, ne zaupamo nikomur več, pisarimo pisma brez vsebine iz strahu pred cenzuro, trgamo vezi s prijatelji.“ Še eno pričevanje o dejanski stvarnosti v ZSR.

cankarjev „hlapec jernej in njegova pravica“ na odru v buenos airesu

V ANALIH SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE bo 9. oktober 1976 zapisan kot velik praznik. V Buenos Airesu je ta večer na odru Slovenske hiše gostoval SLOVENSKI ODER iz MENDOZE z dramtizacijo Cankarjevega HLAPCA JERNEJA. Mendoški prijatelji slovenske gledališke prizadevnosti v zdomstvu so prišli v prestolnico na povabilo gledališkega odseka Kulturne akcije, potem ko so svojo cankarjansko predstavo uspešno krstili sredi septembra na odru Slovenskega doma v Mendozi. S predstavo v Mendozi in v Buenos Airesu so se vredno uvrstili v počastitev Cankarjevega leta in dodali svoj donesek drugim dvem velikim umetniškim in kulturnim dogodkom v letošnji sezoni Kulturne akcije: likovni razstavi keramike in risb akad. slikarke Bare Remec, pa nedavnemu izidu predolgo pričakovane in slednjič le dočakane nove knjige Balantičevega pesniškega opusa.

Slovenski oder v Mendozi je že s prvimi priseljenci po drugi vojni, leta 1948 in 49, ustvaril režiser Rudi Hirschegger, ki je za svojo prizadevnost med novimi slovenskimi zdomci pod Andi naletel na vse razumetje. Na več kot primitivnih, zares improviziranih odrih sredi mendoške srenje je do danes ta izredni gledališnik ustvaril skoraj 60 predstav, ki po vsebini zajemajo iz slovenske in svetovne klasike, predstavljajo moderne avtorje, pa tudi domače pristne ljudske igrokaze. Rudi Hirschegger, ki je redni ustvarjalni član v gledališkem odseku Slovenske kulturne akcije, je iz tistega gledališkega rodu med obema vojnoma, ki je slovenske prosvetne odre, tako zasidrane v tradicijo slovenskega gledališčenja, prenekaterikrat uspel pripeljati na raven poklicnosti resničnih gledaliških stvaritev. Doma iz Device Marije v Polju pri Ljubljani se na gledaliških deskah suče in smuče že od mladih nog. Šolal se je v teatrski umetnosti pri takih mojstrih slovenske besede, kretnje in igre, kot so bili nepozabni Ciril Debevec, Edvard Gregorin in Milan Skrbinšek. Po vojni je gledališčil z velikim uspehom že po begunskih taboriščih na Koroškem, po zasidranju v Mendozi pa je med Slovenci našel plodna tla za melodiko in žlahtnost slovenskega gledališkega govora. Njegove stvaritve so prvenstveno režije. Predstava v Mendozi in v Buenos Airesu je bila že njegova 98. življenjska režija! Hkrati pa izredno dogmano družji v sebi tudi igralca in scenografa, maskerja in dramaturga, pedagoga in umetnika: gledališnik scela! Dvakrat potreben v zdomstvu, ki prav v predstavah svojih duhovnih stvaritev le prevečkrat zaradi neodgovornega, nešolanega in nepoklicnega vodstva izkazuje površnost, nedogmanost in prazen diletantizem. Mendoški slovenski oder se lahko ponaša s to veliko in bogato prednostjo, da ga – menda edinega v vsem zdomstvu kot urejeno gledališko skupino – vodi, ravna in usmerja izšolan, poklicen gledališnik.

Nič čudnega, če je Rudi Hirschegger uspel pritegniti na na vid sicer skromne, pa po stvaritvah tako bogate mendoške odrske deske že tretji, v Argentini rojeni slovenski rod, ki v besedi in gledališki predstavnosti v ničemer ne zaostaja za prejšnjima: rajši ju – verjetno že navzet živahnosti in razgretosti latinskega ozračja, v katerem raste – celo prekaša. V tem in v mnogem so mendoški slovenski ljubitelji gledališča za zgled vsem drugim zdomskim ljubiteljskim igralskim združbam, ki se sicer ponašajo z morda dokaj zvenečimi gledališkimi nazivi, a so docela brez vsakršnih profesionalnih, še manj pa resničnih umetniških, četudi samo ljudsko-umetniških teženj. Pri mendoških gledališnikih gre za resnično ljudsko gledališče v najbolj žlahtnem in najbolj pristnem pomenu besede. Gledališka preproščina in iskrenost njihovega nastopa očarata, osvojita, prepričata. Nastopajo brez vsakršne moderne izumetničenosti, brez zavitosti v laži-patetično, v resničnem gledališču že zdavnaj preživeto igralsko nabreklost, pokopano skoraj pred sto leti. Njihov nastop je nastop živih ljudi, ki vedo kaj hočejo in kaj oder pomeni. Ni v njih plehkega, zaplotniškega diletantizma, ki mu gre pred vsem in edinole za zapisane pohvale „kritikov“, kot so jih zasipljivo polni slovenski zdomski listi in lističi. Za mendoške igralce pač ne velja tista upravičena Hamletova

RUDI HIRSCHGEGGER KOT HLAPEC JERNEJ

jezkost, da „nimajo ne krščanskega glasu... ne krščanske hoje...“. V nastopu so gibki, v besedi jasni in prepričljivi. Da so zmogli obvladati z docelno razumljivostjo razkošno neakustično dvorano Slovenske hiše, je samo dokaz, do kakšne zmogljivosti govornih sposobnosti jih je povedla režiserjeva roka. Med njimi je nekaj resničnih gledaliških talentov, ki bi ob prizadevnem strokovnem šolanju ne bili v sramoto nobeni argentinski poklicni gledališki skupini. A morda je največji čar te zgledno uigrane, s pravo teatrsko čarovnijo prežete mendoške igralske družine prav v tem, da znajo biti preprosti, življenjski, s svojim nastopom resnično „zrcalo življenju“.

Vse te odlike je kronist v polni meri zaznal ob predstavi Hlapca Jerneja v Buenos Airesu. Za predstavo je Kulturna akcija Mendoščanom posebej hvaležna. Tudi zato hvaležna, ker bi sicer slovenski Buenos Aires v Cankarjevem letu ostal brez cankarjanske gledališke predstave. Kar bi bila škoda, velika škoda.

RUDI HIRSCHGEGGER si je za predstavitev Cankarjeve novele „Hlapec Jernej in njegova pravica“ – avtor jo je bil izredno mistično napisal prav v svojih „socialističnih“ letih: na svitlo je šla pri Schwenetnerji v Ljubljani 1907. leta – volil dramtizacijo neznanega dramaturga. Na tekstu, ki je pred nami, je kot „priveditelj za radijsko igro“ podpisan igralec in režiser ljubljanske in mariborske Drame Valo Bratina, znan tudi kot dramatik (Partija šaha); po dramtizacijski zasnovi Jerneja in po realističnem okolju, kamor je dramtizator Cankarjev nerealistični tekst postavil, bi se poznavalec „Cankarjev“, ki jih je bil od začetka stoletja, pa skoraj do svoje smrti med Slovenci več kot zavzeto ustvaril režiser in igralec Milan Skrbinšek, odločil zanj. Skrbinšku je tak način predstavitve Cankarjeve dramtike, kot smo ga gledali v Hirscheggerjevi uprizoritvi Jerneja, lasten. Čeprav revolucionarji na Slovenskem od predvojne sem časte kot najboljšo dramtizacijo Jerneja priredbo Ferda Delaka, ki jo je bil ta izredno tenkočutni gledališnik pripravil za Delavski oder med obema vojnoma, z resničnim marksistično revolucionarnim zamahom kakega Vahtangova, Tairova ali Majerholda, je sicer realistično ubrana dramtizacija, ki jo po vsej verjetnosti lahko naprtimo Milanu Skrbinšku, Cankarjevemu duhu bližja in bolj zvesta. Prav gledano – kronist meni, da je to gledanje tudi literarno utemeljeno – Jernej ni revolucionaren, marveč mesijanski lik. Samo s tem uvidom je moč zajeti Cankarjevo s krščanskim duhom tako prepojeno

NA SITARJEVI DOMAČIJI

simboliko in ji odmeriti pravšno mesto v naravnost baročno požlahtnjeni mistiki, kamor ji pomore še posebej v svetopisemski ritem in metaforo in trope ubrani Cankarjev tekst, ki mu težko najdeš paralelo ne samo v slovenski, marveč v evropski književnosti sploh.

Dramatizacija je zasnovana kot velik, tekoč monolog, ki ga govori Jernej svetu, sebi in Bogu. Dramatično dogajanje igre in protiigre je v Jerneju, ne v okolju, ki ga njegova beseda sicer zadosti plastično slika, a le kot scenično fresko, kjer je našla odmev, ne pa kot realistično vnašanje živega, konkretnega sveta v Jernejev duhovni, mistični nadsvet, kjer je vse verjetno, vse doživeto, vse razumljivo le iz zornega kota realne, nadsmrtno, eshatološke večnosti. Vsako drugačno razlaganje in predstavljajanje Jerneja – mislim tu na spet in spet neuspele marksistične poskuse – je absurd!

Morda se je Rudi Hirschegger prav v scenični predstavitvi Jerneja, po naši misli le za spoznanje preveč realistični z natrpanimi slikarskimi odrskimi elementi, za korak odmaknil tem osnovnim zaznanjem. Scenični okvir, kot smo ga gledali v Slovenski hiši, pri predstavi celotne jernejevske tragedije sicer ni motil, a zdi se nam, da bi bil morda stiliziran, appievski okvirni prikaz žlahtnejši in duhu predstavitve bližji. A v tem je grešil dramatičar. Ni nam znano, koliko je arh. Božidar Bajuk, ki je na prikupnem gledališkem listu (v dokument je na prednji strani natisnjen faksimil Smrekarjeve knjižne opreme za Jernejevo izdajo 1907, ki je bil Cankarju od vseh najbolj po srcu) zapisan kot snovatelj tega sceničnega okvira, uresničil lastno zamisel in koliko jo je bil priredil zahtevam tokratne predstave. Uprizoritev v Buenos Airesu je po arhitektovi zamisli scenično pripravil Frido Beznik, ki se je primerno poslužil slikanih sceničnih elementov (delo gledališkega ljubitelja g. Oblaka iz San Justa). Vendar se nam je predstava kljub temu rahlemu odmiku od Cankarja (to je osebno kronistovo zrenje, ne pa kritičen zaznavek!) izkazala v živi moči Cankarjeve besede in podobe. Simbolika njegovega Jerneja ni zbledela, njegova mistika je daleč prežgala vse drugo. Ob Hirscheggerjevi osebnosti, svojiski igri – njegov Jernej je stvaritev, ki bi ji veljalo posvetiti posebno pisanje! – je gledalec doživel ne samo Jernejevo tragedijo, ki se ob smrti v ognju vzpne v metafizično metaforo onstranske glorijske, marveč v ne manjši meri resničen govorni koncert najbolj žlahtne slovenske odrske govornice (Hirschegger z igro in z glasom na las spominja na pokojnega Staneta Severja!). Ni naš namen veličati Rudija Hirscheggerja – njegovih 98 režij mu je najlepše vezilo! –, čigar najvišja odrska krepost je – stati v ozadju; a brez skrbi na zamero, pri – ne vemo, kom – zapišemo: **Takšne slovenske govornice, takšne melodike žlahtne slovenske odrske besede z odra v Slovenski hiši do mendoške predstave nismo slišali.** Menda je Hirschegger edini med nami, ki se mu španski melodični elementi ne vpletajo v pristen slovenski odrski jezikovni izraz. Tudi v tem velika odlika, obenem pa v zgled vsem mlajšim redkim gledališčnikom med nami, ki menijo, da je melodična jezikovna prvina na odru stranske ali pa sploh nobene važnosti. Po Hirscheggerjevem govornem inštrumentiranju je Cankarjevo sporočilo z Jernejem seglo v naše meddobje z dvakratno močjo. Kdor mu je znal prislunhati z odkritim sremem, je od predstave odhajal obogaten. Hvalo za takšno enkratno doživetje pa naj daje slovenskemu gledališkemu mojstru izpod Andov!

Živo okvirno fresko številnih likov, ki tako ali drugače posežejo v Jernejev monolog, sestavljajo zvečine mlajše odrske moči, ki so se ob protagonistovi igri enovito vnesle v poetično dogajanje Cankarjevega proznega ritma. Vešča in do potankosti izpeljana režija je bila v vseh prizorih pristna. Dramatični vzpon je z njihovo pomočjo protagonista dvignil v tisti sklepni dinamični vrh ognja v zadnjem odrskem akordu, ki ni ogenj revolucije, kot ga trenutno predstavljajo na Slovenskem, marveč ogenj mističnega očiščevanja, sežiga poslednje zemske slabosti, podoben „bratu ognju“, ki v Claudel-Honeggerjevem dramskem oratoriju „Jeanne na grmadi“ francosko vojščakinjo spreminja v mučenko in svetnico za vse čase. Po zunanji moči je bil verjetno ta sklepni akord v naši predstavitvi najvišji in najbolj dognan. Mladi rod mendoških ljubiteljev „kranjskega teatra“ je močno poroštvo, da bo žlahtna slovenska beseda pod Andi še dolgo živa.

Predstavo je počastila s svojo navzočnostjo izredna množica rojakov iz Buenos Airesa. Dokaz več, da je bilo gostovanje mendoških gledališčnikov zaželeno in pričakovano. Priznanje jim je bil dolg aplavz ob koncu. Da so si mendoški rojaki stroške za dolgo pot sem in nazaj naprtili na lastne

JERNEJ V JEČI

rame, je še posebne hvale vredno: naj ostane zapisano kot dokaz ljubezni do slovenske besede in do slovenskega teatrstva na ameriškem jugu v časih tegob in negotovosti.

V pozdrav mendoškim gostom je pred predstavo želel dobrodoščilo predsednik Kulturne akcije dr. Tine Debeljak, za njim pa je prof. Božidar Bajuk v tehtnih mislih gledalce opozoril na prvinske silnice v Hlapcu Jerneju. Po predstavi pa se je režiserju in igralcu Hirscheggerju in njegovim soigralcem pri odprtem odru zahvalil vodja gledališkega odseka g. Lojze Rezelj.

GLEDALISKI ODSEK Slovenske kulturne akcije, ki je pred tremi leti s svojim gostovanjem z Rebulovo dramo „Pilatova žena“ začel to plodno kulturno izmenjavo med slovenskim Buenos Airesom in slovensko Mendozo, z velikim zadoščenjem pozdravlja mendoško cankarjansko gostovanje v Slovenski hiši. Želimo, da bi se vezi še utrdile in bi skoraj spet v tej prestolnici pod Južnim križem pozdravili i mendoške igralce i mendoške pevce.

kje je resnica

Zadnje čase se je režimski tisk v Sloveniji ponovno spravil nad medvojnno ravnanje slovenskih katoličanov, zlasti škofa Rožmana in duhovnikov. Ker smo kot kristjani dolžni braniti dobro ime slehernika, ki se mu to po krivici jemlje, in ker je lahko zaradi neresničnega prikazovanja medvojnne ravnanja slovenske Cerkve vera zlasti mlajših v nevarnosti, ne smemo ob teh napadih več molčati.

1. Ker izhajajo režimski napadi na Cerkve predvsem iz izkrivljenega prikazovanja medvojnne zgodovine, naj se omejimo le na resničen prikaz le-te.

KPS je o tedanjih dogodkih izdelala svojo „resnico“, ki je v takratnih potezah takšna: Leta 1941 so okupatorji zasedli Jugoslavijo. Ob tem vpadu so stare politične stranke popolnoma odpovedale. Edini, ki se je okupatorju z orožjem uprl, je bila KP; ta je zbrala okrog sebe še nekaj drugih skupin. Temu uporu proti okupatorju ali narodnoosvobodilnemu boju so se uprli slovenski katoličani s škofom Rožmanom in duhovniki na čelu. S tem so izdali svoj narod. Le tiste, ki so bili za to izdajo neposredno odgovorni, je zadela pravična kazen.

To prikazovanje medvojnne dogajanja v Sloveniji je zavestno izkrivljeno. Resnica je tale:

Okupatorji so zasedli Jugoslavijo. Demokratske politične stranke so sklenile z uporom počakati, da se hrani slovenska kri. Tej odločitvi ljudskih predstavnikov je skočila v hrbet neznanca KP in začela stalinistično revolucijo za uvedbo diktature proletariata po vojni – pod krinko narodnoosvobodilnega boja. Vse, ki bi se ne hoteli revoluciji pridru-

žiti, je že vnaprej proglasila za narodne izdajalce. Glavno prizorišče revolucije so bile Dolenjska, Notranjska in Bela krajina. Tu je likvidirala cele kadre najboljših fantov in mož, manj deklet in žena, preden se ji je kdo z orožjem uprl. Temu terorju in uvedbi diktature po vojni so se šele v poletju 1942 uprli tisti, ki so se že videli na črni listi. Bratomorna vojna? Ja. Začeli so jo slovenski revolucionarji v imenu tuje ideologije, stalinizma, uprli so se jim slovenski protirevolucionarji s tujim orožjem. Odgovoren je zanjo tisti, ki jo je spočel.

Po vojni se je revolucija nad svojimi nasprotniki kruto maščevala:

11.000 fantov in mož, poslanih s Koroškega v domovino, je moralo pred puške; koliko drugih ljudi je tedaj izginilo, je težko reči; koliko jih je presedelo po ječah leta in leta, bo prav tako težko ugotoviti; in vsi nasprotniki terorja so dobili na čelo sramotno nalepko narodnih izdajalcev.

To je medvojnna zgodovina, kakor jo bo zapisala nepristranska zgodovina, pa naj bo komu to všeč ali ne. Resnice ni mogoče ubiti, je povedal že Ivan Cankar.

2. Kakšna je potemtakem medvojnna krivda slovenske Cerkve?

Krivda škofa Rožmana je bila v tem, da se je zvesto držal papeževih besed: „Komur je mar krščanske kulture, ne bo v prav nobeni stvari sodeloval s komunizmom.“ Dolgo je čakal z obsodbo. Ko pa je videl, da revolucija s svojim terorjem ne neha, jo je obsodil kot največjo nesrečo za slovenski narod. Škof Vovk je večkrat pripovedoval, da je dal ob pripravah na proces proti škofu Rožmanu zbrati obrambni material

zanj; bilo ga je debel sveženj. Pred procesom je na sodišču izginil brez sledi.

Malodane vsi duhovniki na Dolenjskem, Notranjskem in v Beli krajini so bili svojemu škofu pokorni. Zato so pridigali proti terorju. 33 od njih jih je to plačalo z življenjem, več kot 80% z zaporom.

Katoliški fantje in možje, ki so se revoluciji uprli z orožjem, so tvegali ta korak iz spoznanja, da so v življenjski nevarnosti najboljše plaсти naroda in da se temu pripravljata težka prihodnost.

Vsi ti ljudje, od Rožmana prek duhovnikov do laikov, so bili pošteni ljudje, čisti značaji, veliki Slovenci. Očitek, da so bili narodni izdajalci, je ena najbolj nesramnih laži v slovenski zgodovini. Tudi kvalifikacijo tega očitka bo nepristranska zgodovina natančno zapisala z vsemi podrobnostmi.

3. Edino prav bi bilo, da bi sedli člani obeh strank za skupno mizo, na primer pred ljubljansko televizijo, in bi skušali z dokazi in v spoštljivem pogovoru prikazati vsak svojo resnico. Vendar tega doslej tisti, ki so bili postavljeni po vojni v vrste zmagovalcev, niso bili zmožni. Koliko časa še ne bodo?

Vsekakor je že skrajni čas, da se neha zgodovina ponarejati. Kolikor dalj časa bo to ponarejanje trajalo, toliko težja bo pred zgodovino odgovornost odgovornih, da ne govorimo o drugih negativnih platih takega početja.

stvaritve

tone zrnec

simfonični portret

Prijatelj lazarist TONE ZRNEC CM, vicepostulator za Baragovo kanonizacijo, ki deluje med Slovenci v Torontu, je aprila lani v »The Baraga Bulletin« (Vol. 28, Nº 3), ki je uradno glasilo za Baragovo zadevo v njegovi škofiji v Marquettu, Michigan, ZDA, objavil daljši kritični zapis z gornjim naslovom. Na prošnjo urednika Glasa je rad privolil tudi v slovensko objavo v našem listu. Pisec je pripisal, da se je 1966 in 1967 dogovarjal s skladateljem Primožem Ramovšem za orkestralno kompozicijo posvečeno škofu Baragi. Skladatelj je posredoval očipvejske melodije, kot jih je bil z naslovom »Čipvejska glasba« med 1910 in 1913 nabral in natisnil v Washingtonu Frances Densmore. S tem muzikalnim pomočkom je skladatelja seznanil z glasbenim svetom Baragovih Indijancev, kar je pozneje Ramovševi svojski stvaritvi dalo še močnejši zamah. Gospodu Zrncu smo hvaležni za slovensko objavo njegove razprave.

Nov glasbeni dosežek, simfonija zvana SIMFONIČNI PORTRET, je obogatil umetniške stvaritve v čast škofu Baragi. Skladatelj, ki nam s svoje glasbene palete predstavil muzikalni lik Baragov, je uveljavljen in priznani glasbenik PRIMOŽ RAMOVŠ iz Ljubljane. Ramovš je svojo baragovsko simfonijo dopisal aprila 1972; isto

leto je bil v Marquettu končan škofijski proces za Baragovo kanonizacijo. »Simfonični portret« so prireditelji Zagrebškega bienala brž uvrstili v svoj 7. festival, v prvi koncert maja 1973 vot uvodno skladbo. Krstno izvedbo je dirigiral Oskar Danan. (Zagrebški muzikalni bienale je glasbeni festival, ki si je vzdela nalogo posredovati izvedbo skladb modernih avtorjev.)

Dejstvo, da je bil Baraga skladatelju vir navdiha, ki je pozneje pomogel, da je ustvaril eno svojih največjih muzikalnih del, pa zavzetost, ki so jo stvaritvi posvetili prireditelji Zagrebškega festivala, ko so skladbo brez pomišljanja uvrstili v spored svojega mednarodnega glasbenega srečanja, še posebej pobudi pozornost ob novem umetniškem dosežku.

Primož Ramovš se je rodil v Ljubljani 1921. Je poročen, oče treh otrok, danes ravnatelj knjižnice Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Globok in zavzet študij je zanesljiv temelj njegovi glasbeni ustvarjalnosti, ki jo že trideset let izkazuje kot izredno ploden skladatelj. Poznan je kot izviran, svojski, napreden umetnik, ki žanje priznanja in odobravanje ne samo doma in po Evropi, marveč tudi po drugih kontinentih. Njegov glasbeni opus je izredno obsežen; v njem se pletejo drobne pianistične invencije za otroške prste s presenetljivim zamahom široko zaslikanih simfoničnih kompozicij. Med zgodnje in morda najbolj uspele njegove skladbe štejejo »Simfonieta« in »Musiques funebres«.

Že v svojih prvih skladbah se Ramovš vname za neoklasicistični muzikalni slog, glasbena pisava, ki se zdi, da z njo najlaže izraža svoj muzikalni nadih in zaznave. A njegov samorastni ustvarjalni duh se skoraj odmakne goli tonalni strukturi; vodi ga v širjave čiste kromatike, vzpne se v dosledno obvladanje enakovrednosti vseh tonov. Leto 1960 predstavlja prelomnico na njegovi ustvarjalni poti. Domišljija se otrese formalne vezanosti, klasično muzikalno govorico zamenja živa zavzetost za kontraste in barvitost. Ta drzni, a uspešni preskok v novo glasbeno izraznost je že ob prvem ustvarjalnem poskusu odločilne važnosti za Ramovševo najnovejšo muzikalno smer.

»Medtem ko Ramovš z omejenim in določno obrambnim glasbenim gradivom – predvsem v komorni glasbi – išče najbolj pretanjeno in najbolj izvirno soredje glasovnemu izrazu, se nam simfonik v njem razkrije kot mogočen dramatičen in epičen ustvarjalec razsežnega moštva zvočne gmote. Ob številnih instrumentalnih koncertih (»Echos« – flavta in orkester; »Sintez« – rog in orkester; »Duo« – oboa in orkester; »Antiparalele« – klavir in orkester) blešči njegova čudovita »Simfonijska 68«, ki je prav gotovo vrh njegove ustvarjalnosti in presenetljive porabe sodobnega simfoničnega aparata. Tej je pridružitvi tudi »Simfonični portret«. Vse te skladbe nam predstavljajo skladatelja, ki z izredno lahkoto gnete in oblikuje zvočno gmoto umetnika, ki se razživlja ob vsaki novi skladbi, ob vsakem novem zlivanju zvokov, kajti Ramovš gradi z zvokom in za zvok.

Skoraj v sleherni Ramovševi skladbi je ta težnja po polnem oblikovanju zvoka, ki se mu ponuja, očita; ne zmedejo ga najvišji zvočni vzponi, kot se ne zamakne ob skrivnostnih šumih ali ob dolgih, umirjenih glasbenih črtah. Rajši nam naklanja mogočne kontraste, ki so bitna nujnost vsake resnične muzikalne stvaritve. Skladatelj poseže po vseh možnostih instrumentov, kar je izvajalcu v resnično zadovolje in sproščenost, medtem ko pred poslušalcem razgrinja svojo podobo zdajšnjega sveta in časa.«

(Vestnik kongresa skladateljev v Beogradu 1974, str. 5.)

SIMFONIČNI PORTRET

»Simfonični portret« je skladba v enem samem glasbenem stavku, ustvarjena v nevezani glasbeni obliki, namenjena za veliki simfonični orkester; obseže vse inštrumente, tudi zvonove. Traja 17 minut.

Ramovš je po naravi dognana osebnost. Ta odlika, ki ji velja pridružiti še izredno muzikalno nadarjenost, je pomogla dodati novo ustvarjalno laboriko njegovemu ustvarjanju s »Simfoničnim portretom«. Ramovš dobro in na globoko pozna Baragovo življenjsko pot, pozna njegovo herojsko zagnanost, njegovega na žrtev ven in ven pripravljenega duha, niso mu neznane vremenske negotovosti ameriških širjav ob Velikih jezerih, ne moreča samota, ne misijonarska zavzetost Baragova, ne nevarnosti dolgih poti v tistih časih. Enako se skladatelj skuša na globoko vživeti v duha Očipvejev, v njihovo tenkočutje, otožnost, izrazno sirotnost, vse tako živo izpričano v njihovi pesmi in melodiji. Pet let je skladatelj podaril študiju svoje zamisli. Slednjič se je odločil za simfonično obliko. V skladbi poseže po najvišjih izraznih sredstvih; docela zvest svoji umetniški izvirnosti se pri komponiranju posluži tudi najbolj živega zvočnega gradiva.

Kakšna je zgradba te skladbe? Dve sta njeni osnovni prvini: prva poje o moški hrabrosti, druga o nežnosti očipvejske duše. Obe na vid nasprotujoči si silnici se spletata in razpletata, dokler slednjič ne ustvarita nove, tretje muzikalne prvine, ki je dejansko resnična podoba Baraga. Tu je zdaj lik tega plemenitega moža: pred nami se vzpne v občudovanje in spoštovanje, pa nam je hkrati tako zelo, zelo blizu, naš najboljši, najdražji prijatelj – Baraga med nami! Baragova podoba, ki budi občudovanje, pa je hkrati tako domača, da ji razkrijemo srce. Čez vse drugo priča ta skladba: Baraga nam govori, mi pa se po skladateljevi umetnosti spet in spet pogovarjamo z njim.

V dopolnilo temu prikazu »Simfoničnega portreta« naj dodam še tole posebnost: Od vsega početka, že v prvih taktih (v tubi in trombonu) čutiš vztrajno težnjo k notnima tonoma F in B. Namen je jasen: oba tona predstavljata začetnici Baragovega imena. Brž potem pavke dopolnijo isto misel s toni A - Re - A - G - A. Tako tedaj celotno Baragovo ime zavzame v tonih F - B - A - Re - A - G - A. Ob sklepu simfonije stoji pred nami Baraga scela ves kot junak te drame; spet zapojeta tona F in B; pojejo ju sprva godala, slednjim pa se v sklepnem fortisimu vsi inštrumenti vzpno v dramatični vrh v zadnjih akordih s ponovljenim zanosom tonov F in B, ki se jim pridruži zmagovito trijačenje zvonov.

Ob razpravljanju o »Simfoničnem portretu« je torontski skladatelj in dirigent Walter Babiak zatrdil: »Simfonični portret« je med najbolj prepričljivimi zgledi moderne muzikalne miselnosti. Barvitost in zvočno izrazje sta odbrana z neznansko skrbnostjo; prenekaterikrat tako presenečata poslušalca, da mu osupne domišljija; ven in ven slikata divje okolje, kjer se je odvijala zgodba misijonarja Baraga. Sodobni mojster Ramovš je segel po nekaterih očipvejskih pesmih, da je ustvaril resničnosti okvir svoji zamisli, ki ga je slednjič kronal s pravo muzikalno podobo.«

pisma

dragi g. pater!

Z zanimanjem sem prebral v Glasu SKA Vaše pripombe k mojemu spisu o Vebrovem mestu v filozofiji, naši in svetovni seveda. Tako vem, da je moje pisanje našlo vsaj enega pazljivega in zavzetega bravca. Prav nič pa me ne preseneča, da Vas spis v vseh podrobnostih ni zadovoljil in Vam ne bom povedal nič novega, če napišem, da tudi jaz nisem povsem zadovoljen z njim. Ni to, kar bi jaz hotel, da bi bil. Ni lahko napisati kaj zares dobrega o takem predmetu, kadar je treba pisati čimbolj zgoščeno, obenem pa čim bolj splošno razumljivo (ker Meddobja ne bero samo filozofi) in to v ukradenih trenutkih in ne vedno pri pisalni mizi, v svoji knjižnici.

Skušal bom, zopet čim krajše in čim umljujeje, razpršiti Vaše pomisleke in dvome, saj utegne to zanimati še koga drugega razen naju.

pisma u tokia

1 Da idealistična filozofija stvarnost zreducira na doživljaje, na zavest? Če se ne motim, sem to oznako našel dobesedno tako v enem od konzultiranih del. Seveda sem sam odgovoren zanjo. Vprašujem pa se, katera bi bila pravilnejša oznaka, tako kratka, umljava in ki bi podčrtala to, kar nam pojasni in v pravi luči pokaže poznejši Vebrov napor v iskanju poti do stvarnosti.

2 Sodba ni resnična, ker je razvidna. Sodba, to je vsebina in predmet miselnega deja, je resnična, kolikor se sklada z dejanstvom, pa naj se mi to razvidno pokaže ali ne. Če se ne pokaže, ne vem, da je sodba resnična ali vsaj gotov nisem tega, dokler po razvidnosti resničnosti ne uvidim kot nedvomne. Tako dolgo tudi (materialno) resnična sodba ni moje spoznanje.

3 **Idealno in irealno** mi pomeni isto, vendar z rahlo sopomensko razliko, zaradi katere bi v obeh omenjenih primerih raje bral: irealno.

4 **Veber je prevzel tradicionalno terminologijo**: namreč pojme in izraze podstat in podstatnost, od splošne filozofske tradicije, saj niso bili več last samo kake šole.

5 **Zadevanje „jestva“ ali biti**: Veber sam ni bil dovolj jasen in dosleden v tem, kaj prazzaprav zadevamo. Nekaj o tem boste brali v mojem prikazu in oceni Trofenikove knjige o Vebru v prihodnji številki Meddobja. Mislim da, strogo vzeto, ne zadevamo „jestva“ („jestvo“ je tiskovna napaka) ali biti, po Vebrovu istinitosti stvari, marveč to, kar je, bitje ali podstat, istinito, stvar. To pa zadenemo po čutih, čeprav je formalno spoznanje delo in uspeh uma. Saj celo Ušeničnik omenja, da po mnenju nekaterih (pač tomistov) „čuti tudi substanco nekako zaznavajo. Namreč to, kar deluje na čutila, niso abstraktne kakovosti, ne belina kot taka, ne sladkost kot taka, ampak konkretni predmeti, belo, sladko itd. „Non enim immutat visum albedo, sed album“, je dejal že Aristoteles in za njim sv. Tomaž: „Sensus est apprehendere hoc coloratum.“ (IS VII, 261). Ušeničnik se sicer ne strinja povsem s podobnimi razlagami, a oba navedena stavka zvenita, kakor da bi ju bil napisal Veber, pa ju skoraj gotovo ni poznal.

Zanimivo razlago tega pojava je podal X. Zubiri s svojim odkritjem tkzv. „čutečega uma“, ki bi ga kratko in po svoje takole opisal: Um dela s podatki čutov, vendar ne čaka doma, da mu jih čuti prineso (kakor lopatke marsovskega laboratorija), marveč kot čuteči um (inteligencia sintiente) sam saga po čutih v stvarnost in jo po njih dojema kot tako, potem pa jo kot pojmuječi um (inteligencia concipiente) tudi formalno spoznava. Večkrat me je že zamikalo, da bi primerjal filozofiji Vebra in Zubirija, pa nimam na razpolago zadosti spisov nobenega od njiju.

6 Po čem citat iz Vebra kaže, da so mu **Tomaževo analizo površno predstavili**, pa žal ne vidim.

7 **Vrata v metafiziko in pot do Boga**: Gotovo vodi k Bogu mnogo poti, sicer ne bi bil dosegljiv vsakomur. A filozofske poti do Boga so pač vse poti metafizike. Če metafizika ni mogoča, so te poti zaprte. Veber meni, da je odprl vrata v prvo, zato je mogel iskati tudi poti do Boga, namreč filozofske poti. Mu je uspelo? Ostajam pri tem, kar sem napisal, četudi bi me mikalo, da bi se obširneje razpisal.

8 **Danes se je izgubil smisel za metafiziko**: nisem mislil niti na dialektični materializem niti na eksistenčno filozofijo, oboje do vrata v metafiziki, marveč na razne zvrsti novega pozitivizma ali empirizma in pa na splošno občutje in mnenje današnjega človeka.

9 **Zadnji in dokončni odgovor**: Kateremu filozofu se je to posrečilo, se sam vprašujem in torej soglašam z Vami. Vem pa, da mnogi ljudje od filozofa to pričakujejo. K temu še, kar pišem na str. 121, spodaj.

10 **Kakšna sholastična filozofija se je gojila med nami v 19. (in 20.) stoletju?** Odgovor na to vprašanje bi mogel dati podroben študij te filozofije. Pač novosholastična, kakor so jo učili zlasti A. Mahnič, Fr. Lampe, A. Ušeničnik in še nekateri.

11 **Zgodovinska ustreznost filozofije**: Kot tako umevam sposobnost neke filozofske doktrine, da pomaga reševati vprašanja kakega časa. Ustreznost pa ni edino, niti ne glavno sodilo za pravilnost kake filozofije, morda to sploh ni. Če neka filozofija času ne ustreza, je v tem pogledu pač pomanjkljiva, a ne nujno nepravilna. Važneje sodilo, se mi zdi, je sprejemljivost za nova spoznanja, tudi za najdena zunaj njenega kroga. Saj (globalno) pravilna filozofija, če že ne vsebuje (vsaj virtualno) vseh resnic (ali vse resnice), jih vsaj ne izključuje. Lahko da filozofi še niso našli odgovorov na neka vprašanja, morda jih niti iskali niso, a mogli bi jih najti iz osnov lastne filozofije, ko bi jih iskali. Kadar pa neka filozofija ne more organski vtelesiti kake resnice, ker je v protislovju z njenimi temeljnimi nauki, tedaj mora znova pretresti svoje temelje.

12 **Sholastična filozofija – zaprta moderni misli**: Nisem mislil in ne mislim, da vsa, a kolikor je taka, pač ni zgodovinsko najustrežnejša. Naš Ušeničnik je bil zelo odprt, imel pa je tudi nekatere težave pri aplikaciji sholastične filozofije na vprašanja svojega časa. Spominjam pa se še dobro nekega predavanja izpred vojne, v katerem je avtor pavšalno obsodil vso moderno filozofijo kot krivko vsega zla na svetu. Lahko da se o tem razpišem v spisu o Ušeničniku in njegovi filozofiji, ki ga morda kdaj res napišem.

Sicer pa je odgovor na ta pomislek vsebovan že tudi v prejšnji točki.

13 **O narodnosti razpravlja tudi sociologija**: Vem, saj sem precej dela in časa posvetil tem vprašanjem. Vem pa tudi, da so osnove, ki odpirajo ali zapirajo poglede na to vprašanje, filozofske narave. In prav tu so težave, ki motijo (=delajo motno) razpravljanje o tem pri nas v Argentini, čeprav se prav tako ne moremo pohvaliti, da sociološko segamo v globine.

14 **Z dodatkom k str. 123 soglašam**. Lahko pa bi še dodajali.

15 **Filozof-laik**: Izraz je res le zasilen in začasen, tudi meni ni povsem všeč. Iskal sem in za enkrat nisem našel primernejšega. Dokler mi to ne uspe, bo pač treba izraz umeti, kakor ga opredeljujem. Kot tak ne zapira vrat jezuitom, ki jih omenjate, niti ne drugim podobnim filozofom.

16 **Tkzv. „čista“ filozofija**: Zakaj ne, če mislite, da je tako boljše in umevnejše?

17 **Pravovernost filozofije**: Ugovor, naj bo še tako previdno izražen, me ne prepriča. Filozofija išče samo resnico; merilo ali sodilo njenih trditev mora biti samo resnica, to je končno stvarnost, kakor je ali naj bo. Če pri tem pride v spor s kako trditvijo, ki se z drugih vidikov šteje za resnično, jo to pač mora spodbiti, da resničnost svojih spoznatkov znova premeri, samo po sebi pa ni zadosten ugovor proti njihovi pravilnosti. Morda pa je napaka na drugi strani.

Nisem pa pri pisanju mislil na kako pravovernost, naloženo recimo po cerkveni oblasti, marveč tisto, ki jo medsebojno terjajo ali pogrešajo filozofi kake šole in nikakor ne le sholastiki. S tem pa smo že pri naslednji točki.

18 **Kritika šole bi prijemala tistega**, ki bi se od njene filozofije oddaljil: Vsem filozofskim šolam je to lastno. Ko sem prebiral spise J. Maritaina, me je npr. motilo, da je toliko truda zapravil v dokazovanje svojim kritikom iz šole, da je pravi tomist, da Tomaževo nauke pravilno umeva in razlaga. Naš Ušeničnik je bil v takih kritikah zelo širok in zelo previden, kadar je čutil potrebo, da koga opozori pred oddaljevanjem. Saj se je tudi sam tu in tam oddaljil. Njegovo stališče najbolje izražajo njegove besede: Pri filozofiji ne gre za verovanje, temveč za vedenje, in pa: V filozofiji ne gre za to, kdo je kaj rekel, ampak le za to, kaj je resnica. (Prim. IS III, 77, 300.)

19 **Kaj je filozofska šola?** Skupina filozofov, često učencev kakega filozofa, ki na nek način nadaljujejo in izpopolnjujejo njegovo filozofijo, ki pač soglašajo v temeljnih mislih, čeprav se utegnejo razlikovati v podrobnostih in posebnostih.

20 **Vebra primerjati z drugimi filozofi**: Sodilo vsake filozofije je resničnost njenih naukov. O tem ni dvoma, težava je v tem, da resničnosti zmeraj ne uvidimo; za to bi morali stvarnost vsaj toliko ali bolje poznati kot ocenjevani filozof. Zlasti pa ne poznamo cele, polne resnice, da bi mogli ugotoviti, koliko se ji je filozof približal. Zato ga radi merimo po svoji lastni filozofiji, kar je najlažje in najnevarnejše; saj lastna filozofija lahko celo moti razvidnost sodb, ki ne soglašajo z našimi. Zato bi rad Vebra pomeril ob filozofih, katerih cena je več ali manj poznana, da bi ugotovil, ali jim je v glavnem enak, večji ali manjši od njih, ali je v čem dosegel več ali manj kot oni itd. V naši filozofiji ga nimam s kom primerjati.

21 **Moja lastna filozofija**: Da bi jaz skušal predstaviti lastno filozofijo („sistem“ je za to prevelika beseda), je mikavna spodbuda, a ji je na poti toliko ovir, da je dejanski neizpeljiva. Če bi mogel, pa bi me zares mikalo še o tem ali onem iz filozofije kaj napisati.

22 **Še splošna pripomba**: Nikoli si nisem lastil nezmožljivosti; sem iskalec resnice in sem napisal, kolikor sem gledel na namen in obseg sestavka mogel, kar sem imel za resnico. Tudi v tem pismu me je spremljala ista misel. Ne iščem svojega prav, marveč le pravi prav.

Upam, gospod pater, da če že nisem razrešil vseh Vaših težav, da sva se vsaj nekoliko pogovorila in da je morda še kdo prisluškoval najinemu razgovoru. Upam tudi, da Vas nisem preveč z dolgočasil.

Hvala lepa za Vaše pripombe, posebej še za prelaskavo splošno sodbo, za katero bi se v ognju odgovarjanja kmalu pozabil zahvaliti.

Lepo pozdravljam.

VINKO BRUMEN

svoboda... mila svoboda!

V letošnji 6. številki našega lista smo na kratko poročali, da so v Ljubljani aretirali in postavili pred sodišče časnikarja Viktorja Blažiča in sodnika Franca Miklavčiča. Oba sta bila obtožena „sovražne propagande“.

17. septembra letos je bilo objavljeno, da je bil časnikar Viktor Blažič obsojen na dve leti ječe, ker da je „razširil lažne in zlonamerne govornice o jugoslovanski politiki in posebno o zunanji politiki“ in da „je bila krivda časnikarja dokazana“.

14. oktobra letos pa je bil obsojen na šest let ječe sodnik Franc Miklavčič, ker da je „ogrožal integriteto Jugoslavije in da je vršil jugoslovanski državi sovražno propagando“. V utemeljitvi sodbe se obsojencu očita tudi prizadevanje za uvedbo demokratičnega parlamentarnega režima v Jugoslaviji po zahodnem vzorcu.

Glavni argument, ki je ravnal obsodbo, je pisanje obeh obsojencev v tržaško kulturno, demokratično revijo Zaliv, ki jo vodi pisatelj Boris Pahor, udbi posebej v želodcu zaradi zgodovinsko pomembnega intervjuja z Edvardom Kocbekom, ki je izšel lani v Trstu.

Blažič je precej pisal, tudi v Delo, kjer je bil časnikar, pa veliko v že pokojno idrijsko revijo mladih Kaplje. Zaliv je pred meseci objavil enega njegovih esejev. Miklavčič pa je v Zalivu 52-53 objavil razmišljanje z naslovom „Politična laž ali zgodovinska resnica“, kjer med drugim komentira tudi napade na Kocbeka ob lanskem intervjuju in prinaša nove dvome in argumente za lažnost uradne trditve o ustanovitvi OF aprila 1941 v Ljubljani. Menda so mu pri preiskavi zaplenili tudi dnevnik, v katerega si je baje zapisoval „hude“ stvari; tudi v neki gostilni se je baje zelo negativno izrazil o Titovem režimu. Svoj čas je bil član akademskega društva Zarja, medtem ko Blažič, ki je mlajši, ni bil član nobenega katoliškega akademskega kluba v predvojnem času.

Letos in lani so bili v republiki Sloveniji obsojeni že štirje pisci na zaporne kazni: časnikar mariborskega Večera Jančar, ker je bral dokumentarki V Rogu ležimo pobiti in Teharje so tlakovane z našo krvjo; odgovorni urednik verskega tednika Družina v Ljubljani, kanonik Janez Merlak, ki so ga udbaši ob preiskavah živčno docela zlomili; zdaj pa Viktor Blažič – v slovenskem literarnem svetu je poznan in priznan kot eden najboljših sodobnih slovenskih esejistov – in sodnik Miklavčič.

Vsiljuje se nam vprašanje, kaj je tiskovna svoboda, svoboda misli in pričevanja misli, o kateri govori tudi državna ustava Federativne socialistične republike Jugoslavije, ki vse te svoboščine svojim državljanom slovesno zagotavlja? Kakšen smisel naj ima govorjenje in pisanje o svobodi tiska in mišljenja, če je ta pravica zapisana le na papirju, saj se je v življenju ne moreš poslužiti, če nočeš tvegati osebne svobode?

Blažičeva in Miklavčičeva obsodba sta znoven dokaz, da so v jugoslovanski državni ustavi državljanom zagotavljane pravice samo burka! Utemeljitev obeh obsodb sta za vsako demokratično gledanje resničen absurd in postavljata „socialistično republiško“ ustavo preprosto na laž!

Ob vsem je tudi Helsinki „burka, ki je stara že tisoč let“ – po Cankarjevo!

o nas pišejo

16. septembra 1976 je buenosaireska Svobodna Slovenija pod stalnim zaglavjem „Med knjigami in revijami“ objavila kritično poročilo o 2. zvezku XV. letnika Meddobja, ki ga je pod naslovom „Meddobje 2“ podpisal t.d. Poročilo pravi med drugim:

Poudarek tega zvezka je predvsem na teh doneskih: na prozi pesnika V. Kosa Ignatius Summercall, na sintetični študiji dr. V. Brumna o pokojnem Fr. Vebru ter Jeločnikovem pogovoru s pariško slovensko slikarico Marjanco Savinšek.

Kos je zdaj že v drugič nastopil kot pripovednik, v eni prejšnjih števil Meddobja (XIV, št. 1-2, Usodin zapletljaj) in zdaj. Obe prozi sta „indijanerci“ z motivi Karla Maya ali sodobnih cowbojskih filmov, pa podani na izrazit moderni način, z lirčno polnim jezikom in zgoščenim notranje dramatskim napetjem. Odličen pripovednik ameriškega Zahoda. Ga doživlja – ob filmih? Nastopa pa tudi slovenski izseljenec Ignacij Smerkol z angleškim imenom Summercall in je posvečena I. Lenčku. Svoj čas je črtica dobila III. nagrado Natečaja I. Lenčka. – Brumen je podal sintetično podobo Vebrove rasti v njegovo svojsko filozofijo, posebno veljavo pa študiji daje oznaka mesta, ki ga zavzema v svetovni filozofiji in slovenski posebej. Teht-

na razprava. – Jeločnik pa podaja vprašanja in odgovore, ki jih je v Parizu stavil slikarici Marjanci Savinšek in mu je ona odgovarjala o svojem razvoju, delu in uspehu v Parizu ter gledanje na emigrantsko umetnost. Štiri celostranske reprodukcije njenih najnovejših del predstavljajo umetniške priloge v tem zvezku. – Dogodek predstavlja tudi odkritje novega domobranskega pesnika Odon Peterke, ki je bil pobit maja 1945, pa je zorel svoji pesniški zbirki, iz katere je zdaj objavljenih sedem pesmi. In te ga kažejo dobrega pesnika, (boljšega, kot svoj čas objavljene posmrtno pesmi Lavriča), ki pa je šele zorel v svojo svojsko podobo, v pesnika smrti, ki jo je pričakoval. Lep talent – nov ubiti pesnik iz domobranskih vrst. – Štiri pesmi je priobčila Milena Merlakova, ki na nov način izražajo zimsko impresijo, kot notranje depresijo, pa tudi depresijo romarstva in notranje depresije. – Franc Jeza razpravlja o Kosejih, problemu, ki še vedno ni dokončno rešen. Svoj čas je Janez Stanovnik odkril v angleškem slovstvu in zgodovini podoben izraz za podobnega človeka iz preteklosti. Ob vseh teh razpravah se tukajšnjemu slovenskemu izseljencu vsiljuje domislica, če morda tudi beseda voditelja plemena „cacique“ (kasik) ni morda v kakšni zvezi s kosezi?

LEPOSLOVNE NAGRADE DR. IGNACIJA LENČKA 1976

Vsem piscem, ki so poslali svoje rokopise za nagradni natečaj za leposlovne nagrade dr. Ignacija Lenčka 1976, sporočamo, da je ocenjevalna komisija do določenega roka (30. septembra 1976) prejela naslednje spise, ki so opremljene z zahtevano šifro:

CORREO ARGENTINO Suc. 1407	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1328339

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaajskrat na leto. Ureja ga Jože Petrič, Zapiola 1723, I D, 1426 Buenos Aires, Argentina. Tisk Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na: Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. – Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Valentín Debeljak), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. – Za podpisane članke odgovarja podpisnik.